

การระบุคุณลักษณะและความสำคัญทางวัฒนธรรมเพื่อข้อเสนอแนะการสร้าง เครื่องมือประเมินมรดก : กรณีศึกษา ตึกแถวอาร์ตเดโคในย่านเยาวราชและทรงวาด

Identifying Attributes and Cultural Significance for Recommendation on Developing Heritage Assessment Tool: A Case Study of Art Deco Shophouses in Yaowarat and Songwat Areas

รับบทความ 14/04/2568
แก้ไขบทความ 24/06/2568
ยอมรับบทความ 30/06/2568

นันท์ณิศา เฉลยจรรยา* วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ
ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Nannita Chaloeijanya, Wimonart Issarathumnoon
Department of Architecture, Faculty of Architecture, Chulalongkorn University
6570023725@student.chula.ac.th, wimonart.i@chula.ac.th

*ผู้ประพันธ์บรรณกิจ

บทคัดย่อ

สถาปัตยกรรมอาร์ตเดโค (Art Deco Architecture) เป็นหนึ่งในความหลากหลายของรูปแบบสถาปัตยกรรมยุคสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ถือเป็นรอยต่อระหว่างรูปแบบประวัติศาสตร์นิยมและรูปแบบโมเดิร์น ความทันสมัยแบบอาร์ตเดโคเคยได้รับความนิยมอย่างสูงในตะวันตกช่วงคริสต์ทศวรรษ 1920–1930 และแพร่หลายอย่างต่อเนื่องในภูมิภาคเอเชียจนถึงช่วงราวคริสต์ทศวรรษ 1950 แต่ปัจจุบันเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงโดยขาดความเข้าใจถึงคุณค่าความสำคัญทางสถาปัตยกรรมของอาคารรูปแบบนี้ ในงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการระบุคุณลักษณะ (attributes) และความสำคัญทางวัฒนธรรม (cultural significance) รวมถึงเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะในการสร้างเครื่องมือการระบุคุณลักษณะและประเมินความสำคัญ

การวิจัยนี้เลือกกรณีศึกษา ตึกแถวอาร์ตเดโคในย่านเยาวราชและทรงวาด โดยใช้กรอบแนวคิดการอนุรักษ์ฐานคุณค่าประกอบด้วยข้อมูลอาร์ตเดโคในระดับสากล เพื่อนำมาพัฒนาเกณฑ์ระบุคุณลักษณะในการสำรวจพื้นที่และสรุปความสำคัญซึ่งประกอบด้วยบริบทแวดล้อม การจัดพื้นที่ภายใน รูปทรง และรูปด้าน องค์ประกอบการตกแต่ง โครงสร้างและวัสดุ การใช้สอย และความสัมพันธ์ทางสังคม

จากรายการตึกแถวอาร์ตเดโคในพื้นที่ศึกษาจำนวน 35 หลัง ได้คัดเลือกเป็นกรณีศึกษาจำนวน 4 หลัง ศึกษาเชิงลึกด้วยการสำรวจภาคสนาม ผลการศึกษาพบว่า คุณลักษณะด้านสภาพแวดล้อม การใช้สอย และความสัมพันธ์ทางสังคมของตึกแถวอาร์ตเดโคได้สะท้อนความสำคัญโดดเด่นในด้านการเป็นแหล่งความรู้ และหลักฐานของการพัฒนาย่านชุมชนการค้าชาวจีนสมัยใหม่ในกรุงเทพฯ ช่วงราวปี พ.ศ. 2480–พ.ศ. 2500 (ค.ศ. 1930–1950) รวมถึงคุณลักษณะด้านองค์ประกอบทางกายภาพที่มีความสำคัญด้านสถาปัตยกรรมและสังคม แสดงถึงการนำเสนอแนวทางการออกแบบที่แตกต่างจากเดิม ความก้าวหน้าของวัสดุและเทคโนโลยีการก่อสร้างสะท้อนรสนิยมของผู้คนในท้องถิ่นและการปรับตัวให้เข้ากับบริบท

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา คือการสร้างเครื่องมือควรพิจารณาตั้งแต่รูปทรงและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม ครอบคลุมไปถึงประเด็นด้านสภาพแวดล้อม ด้านการใช้สอย ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เชื่อมโยงอาคารกับย่านและผู้คน พร้อมเปิดกว้างถึงความแตกต่างของบริบทและช่วงเวลา ที่ส่งผลให้เกิดรูปแบบอาร์ตเดโคที่มีความหลากหลายในแต่ละพื้นที่

คำสำคัญ: คุณลักษณะ ความสำคัญทางวัฒนธรรม ตึกแถวอาร์ตเดโค เยาวราช ทรงวาด

Abstract

Art Deco Architecture, one of the multiple modernities in early 20th century heritage, emerged as a transitional style between historicism and modernism. Despite once being a globally popular movement between the 1920s and 1930s in the West and until the 1950s in the East, Art Deco Architecture now faces adaptation without proper value recognition and understanding. This study aims to understand this architectural value by identifying its attributes and cultural significance for recommendations on developing heritage assessment tool.

The research focuses on Art Deco Shophouses in the Yaowarat and Songwat areas. Employ a framework that utilizes a value-based conservation approach, supported by international Art Deco data, to establish attribute criteria for field surveys. These criteria consist of setting, interior space, form and façade, structure and materials, architectural and decorative elements, use, and social association.

The inventory of shophouses in the study areas listed 35 buildings and selected 4 case studies for field surveys. The findings conclude that the attributes of setting, use, and association convey distinctive scientific significance as evidence of the development of modern Chinese society in Bangkok (1930s-1950s). The attribute of fabric demonstrates both architectural and social significance, which reflects the progress of design and construction, local preferences, and adaptability to its surrounding context. Finally, a recommendation for developing a tool to identify attributes and assess significance suggests integrating holistic aspects from setting, fabric, use, and association and considering diverse contextual and temporal conditions that influence the diverse expression of Art Deco in each area.

Keywords: *attributes, cultural significance, Art Deco shophouses, Yaowarat, Songwat*

บทนำ

จากแนวคิดการอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมที่ขยายจากการพิจารณาความเป็นของแท้ดั้งเดิมในเชิงวัสดุ มาสู่การพิจารณาคุณค่าอย่างรอบด้านของสถานที่ที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรม (Australia ICOMOS, 2013) จนไปถึงคุณค่าของภูมิทัศน์เมืองที่มีพลวัต และการสร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มคนในสังคมกับการพัฒนาร่วมสมัย (Vienna memorandum on world heritage, 2005) การพิจารณาคุณค่าจากความหลากหลายและความเชื่อมโยงของมรดกวัฒนธรรมเมือง (Engelhardt & Rogers, 2009) จากแนวคิดเหล่านี้ การพิจารณาคุณค่าและความสำคัญจึงเป็นขั้นตอนแรกที่พึงกระทำต่อมรดก หรือสถานที่ เพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์ที่รักษาคุณค่าของมรดกในทุกระดับ โดยไม่มุ่งเน้นคุณค่าด้านใดด้านหนึ่งจนลดทอนคุณค่าในด้านอื่น ๆ

ปัจจุบัน มรดกสถาปัตยกรรมศตวรรษที่ 20 เริ่มได้รับความสนใจมากขึ้น จากแนวคิดการพิจารณาคุณค่าที่พัฒนาตามบริบททางเศรษฐกิจและสังคม แต่หลายสถานที่ของมรดกในกลุ่มนี้ยังขาดการทำความเข้าใจและขยายความให้เกิดการรับรู้ ส่งผลให้ขาดแนวทางอนุรักษ์ที่ชัดเจน และเสี่ยงต่อการซ่อมแซมและปรับปรุงในทิศทางที่ไม่เหมาะสม (International and Scientific Committee on Twentieth Century Heritage [ISC20], 2017) โดยเฉพาะกลุ่มมรดกรูปแบบสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นนอกกระแสรูปแบบโมเดิร์น เช่น สถาปัตยกรรมอาร์ตเดโค (Art Deco architecture) รอยต่อระหว่างรูปแบบประวัติศาสตร์นิยม (Historicism) และรูปแบบโมเดิร์น (Modern) ความทันสมัยที่เคยได้รับความนิยมอย่างสูงในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1920–1930 แพร่หลายทั้งในตะวันตกและตะวันออก แต่จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และความหลากหลายของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน อาร์ตเดโคเพิ่งถูกรับรู้ในฐานะรูปแบบการออกแบบและตกแต่งในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1960 มรดกสถาปัตยกรรมรูปแบบนี้จึงยังขาดการทำความเข้าใจ และมักถูกมองข้ามความสำคัญในหลายภูมิภาครวมถึงประเทศไทย

การวิจัยนี้มุ่งเน้นการทำความเข้าใจความสำคัญทางสถาปัตยกรรมของรูปแบบอาร์ตเดโค โดยเลือกตึกแถวอาร์ตเดโคในย่านเยาวราชและทรงวาดเป็นกรณีศึกษา ซึ่งเป็นพื้นที่ศูนย์กลางของชุมชนการค้าชาวจีนที่สำคัญตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ และปรากฏความหลากหลายของตึกแถวจากยุคสมัยต่าง ๆ มาถึงปัจจุบัน ตึกแถวอาร์ตเดโคที่หลงเหลืออยู่ถูกสร้างขึ้นในยุคการพัฒนาทันสมัยใหม่ในช่วงราวปี พ.ศ. 2475–พ.ศ. 2500 และได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของภูมิทัศน์เมืองที่ควรเก็บรักษาไว้ อย่างไรก็ตาม ยังขาดการศึกษา และทำความเข้าใจความสำคัญอย่างเพียงพอ นอกจากนี้ พื้นที่ดังกล่าวยังเป็นส่วนหนึ่งของเขตอนุรักษ์ในบริเวณพื้นที่ต่อเนื่องของกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอกอีกด้วย

จากประเด็นและความสำคัญที่กล่าวไปข้างต้น การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการระบุคุณลักษณะ (attributes) และความสำคัญทางวัฒนธรรม (cultural significance) รวมถึงจัดทำข้อเสนอแนะในการสร้างเครื่องมือการระบุคุณลักษณะและประเมินความสำคัญ โดยผลที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัยนี้คือ การสร้างความเข้าใจและรับรู้ความสำคัญทางสถาปัตยกรรมของตึกแถวแบบอาร์ตเดโค

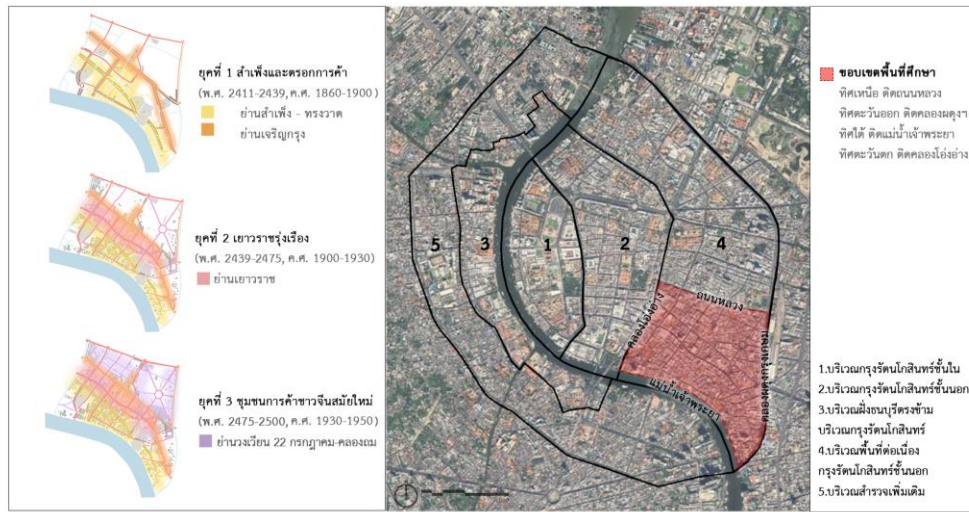
วิธีการศึกษา

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การศึกษาภาคเอกสารและภาคสนาม มี 8 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การกำหนดกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย 2) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของสถาปัตยกรรมอาร์ตเดโค 3) การพัฒนาเกณฑ์เพื่อระบุคุณลักษณะสถาปัตยกรรมอาร์ตเดโค 4) การศึกษาพัฒนาการของพื้นที่ศึกษา 5) การจัดทำรายการตึกแถวอาร์ตเดโคที่พบในพื้นที่ศึกษา 6) ผลการศึกษาคุณลักษณะของกรณีศึกษาตึกแถวอาร์ตเดโค 7) สรุปคุณลักษณะและความสำคัญตึกแถวอาร์ตเดโค 8) อภิปรายผลและข้อเสนอแนะการสร้างเครื่องมือการระบุคุณลักษณะและประเมินความสำคัญ

ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษาให้สอดคล้องกับการศึกษาพัฒนาการของย่าน ในด้านการตัดถนนและการก่อสร้างอาคาร โดยพบว่า ย่านเยาวราชและทรงวาดมีการขยายตัวต่อเนื่องตั้งแต่ยุคที่ 1 (พ.ศ. 2411–2439) ถึงยุคที่ 3 (พ.ศ. 2475–2500) ซึ่งเป็นช่วงที่มีการก่อสร้างตึกแถวแบบอาร์ตเดโคอย่างชัดเจน จึงกำหนดอาณาเขตศึกษาครอบคลุมพื้นที่ตั้งแต่ทิศเหนือติดถนนหลวง ทิศตะวันออก

ติดคลองผดุงกรุงเกษม ทิศใต้ติดแม่น้ำเจ้าพระยา และทิศตะวันตกติดคลองโอ่งอ่าง (ภาพ 1) การสำรวจภาคสนามดำเนินระหว่างเดือนสิงหาคมถึงธันวาคม พ.ศ. 2567 แบ่งเป็น 2 ระยะ ได้แก่ การสำรวจเบื้องต้นเพื่อจัดทำรายการตึกแถว และการสำรวจเชิงลึกในกรณีศึกษาที่คัดเลือก

ภาพ 1 (ภาพถ่าย) แสดงการขยายขอบเขตของพื้นที่ในแต่ละยุคตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2411–2500 ซึ่งส่งผลให้เกิดย่านย่อยต่าง ๆ (ภาพขวา) แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษาซึ่งปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของบริเวณพื้นที่ที่ 4 ตามแผนผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ปี พ.ศ. 2564 ที่มา: ผู้วิจัย, 2568

กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

มรดกสถาปัตยกรรมกลุ่มนี้มักถูกมองข้ามความสำคัญ เนื่องจากไม่ได้มีอายุเก่าแก่ หรือความสำคัญทางประวัติศาสตร์เท่ากับสถาปัตยกรรมในแนวทางประวัติศาสตร์นิยมที่ฟื้นฟูรูปแบบจากอดีต หรือไม่ปรากฏอุดมการณ์การออกแบบที่ชัดเจนอย่างในแนวทางโมเดิร์น จากประเด็นดังกล่าว การพัฒนาเกณฑ์การระบุคุณลักษณะและประเมินความสำคัญนั้น จึงใช้แนวทางสากลร่วมกับการวิเคราะห์พัฒนาการของรูปแบบ เพื่อเข้าใจลักษณะของอาร์ตเดโคที่ส่งต่อการเกิดรูปแบบในพื้นที่ศึกษาอย่างรอบด้านมากที่สุด แนวคิดและทฤษฎีแบ่งออกเป็น 3 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) แนวทางการระบุคุณลักษณะและความสำคัญตามหลักการอนุรักษ์สากล 2) ความเข้าใจพัฒนาการสถาปัตยกรรมอาร์ตเดโค และ 3) การระบุคุณลักษณะสถาปัตยกรรมอาร์ตเดโคของกลุ่มประเทศตัวอย่าง

แนวทางการระบุคุณลักษณะและความสำคัญตามหลักการอนุรักษ์สากล จากกฎบัตรบูรา (Australia ICOMOS, 2013) ว่าด้วยการรักษาคุณค่าของสถานที่ที่มีความสำคัญ รวมถึงเอกสารยูเนสโกเพื่อเตรียมยื่นเสนอมรดกโลก (ICCROM et al., 2011) พบว่าคุณลักษณะคือ สิ่งที่สื่อสารคุณค่าของตัวมรดก และคุณค่าการอนุรักษ์ สามารถทำได้โดยระบุองค์ประกอบหลัก (key elements) หรือลักษณะ (features) ต่าง ๆ ของมรดก เช่น ที่ตั้ง สภาพแวดล้อม การออกแบบ รูปทรง การใช้สอย จนถึงความเชื่อมโยงต่าง ๆ ทั้งมิติที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ร่วมกับการประเมินความเป็นของแท้ดั้งเดิม (authenticity) และความครบถ้วนสมบูรณ์ของมรดก (integrity) เพื่อการประเมินความสำคัญทางวัฒนธรรมอย่างรอบด้าน ทั้งทางประวัติศาสตร์ สุนทรียภาพ สถาปัตยกรรม ความรู้ สังคม จนถึงจิตวิญญาณ และอาจเกิดการศึกษาเปรียบเทียบกับสถานที่ หรือพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อช่วยระบุคุณค่าที่โดดเด่นได้ (Australia ICOMOS, 2013; ICCROM et al., 2011)

สำหรับมรดกศตวรรษที่ 20 การระบุและประเมินอย่างรอบด้านนี้สามารถใช้ได้เช่นกัน แต่ควรมีการพิจารณาถึงความเข้าใจในปรากฏการณ์ของยุคสมัยใหม่ที่ฟานโอเออร์ส และฮารากุจิ (van Oers and Haraguchi) (2003) เสนอว่า มรดกกลุ่มนี้เป็นผลลัพธ์ของการแสดงออกทางวัฒนธรรมในยุคสมัยใหม่ และความแตกต่างของพื้นที่ตะวันตกและตะวันออก ซึ่งมีการแสดงออกความเป็นสมัยใหม่ที่ไม่เท่ากัน เช่นเดียวกับ ISC20C (2017) ซึ่งแนะนำการระบุและประเมินองค์ประกอบ ตั้งแต่ระดับภายในและภายนอกอาคาร กลุ่มโครงสร้างและวัฒนธรรม จนถึงภูมิทัศน์เมืองที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันเพื่อทำความเข้าใจอาคารและโครงสร้างในรูปแบบใหม่ ประเภทและรูปทรงที่ไม่เคยมีมาก่อน การทดลองใช้วัสดุ การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ครั้งใหญ่จากอุตสาหกรรมวิวัฒนาการ จากแนวทางดังกล่าว การพัฒนา

เกณฑ์การระบุคุณลักษณะอย่างรอบด้านจึงควรพิจารณาตั้งแต่สภาพแวดล้อม องค์ประกอบทางกายภาพของสถาปัตยกรรมทั้งภายในและภายนอก ตลอดจนองค์ประกอบที่จับต้องไม่ได้ เช่น การใช้สอย ความสัมพันธ์ และเหตุปัจจัยที่เชื่อมโยงมรดกเข้ากับชุมชนโดยรอบ

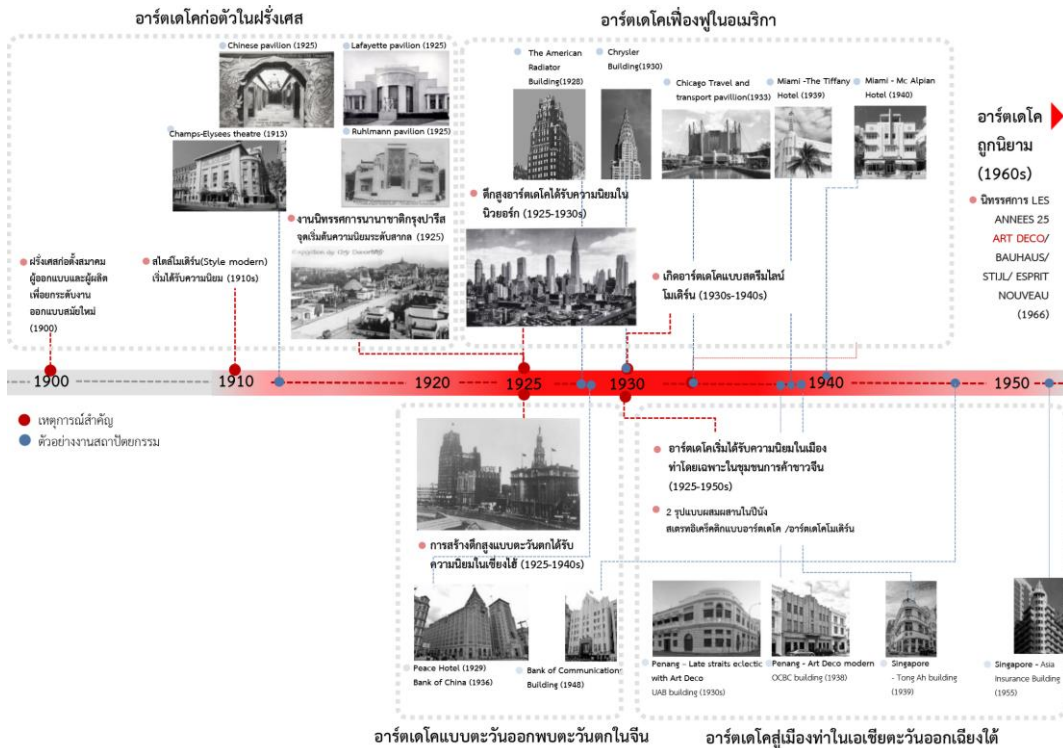
ความเข้าใจพัฒนาการของรูปแบบอาร์ตเดโค อาร์ตเดโค (Art Deco) เป็นรูปแบบของการออกแบบและตกแต่งที่ได้รับความนิยมทั้งในฝั่งตะวันตกและตะวันออกในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1920–1930 ปรากฏทั้งในสถาปัตยกรรมและทัศนศิลป์ รวมถึงศิลปะและการออกแบบแขนงต่าง ๆ ทั้งผลิตภัณฑ์ เครื่องเรือน รวมถึงเครื่องประดับ เสื้อผ้า กราฟิก อย่างไรก็ตาม คำว่า “Art Deco” ชื่อย่อจากนิทรรศการกรุงปารีส ค.ศ. 1925 (Exposition Internationale des “arts décoratifs” et industriels modernes) เพิ่งแพร่หลายในช่วงปี ค.ศ. 1960 จากนักวิชาการเพื่อแยกรูปแบบนี้ออกจากหลายกระแสที่เกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน ในช่วงแรก อาร์ตเดโค คือ สไตล์การตกแต่งที่แตกต่างจากรูปแบบลัทธิอาร์ตนูโว (Hillier, 1968) ปัจจุบัน รูปแบบนี้เริ่มได้รับการศึกษามากขึ้น ถึงความเชื่อมโยงกับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจในยุคสมัยใหม่ และเป็นทางเลือกหนึ่งของความทันสมัย (Elliott & Windover, 2019) จึงอาจสรุปได้ว่ารูปแบบนี้เป็นการออกแบบและตกแต่งใหม่ที่ไม่ได้ยึดตามหลักการได้อย่างเคร่งครัด แต่เป็นการค้นหารูปแบบใหม่ที่ทันสมัย เพื่อตอบสนองพลวัตของสังคมและสะท้อนจิตวิญญาณของยุคสมัย โดยอาศัยการหยิบยืมและผสมผสานระหว่างพื้นฐานของการฟื้นฟูรูปแบบคลาสสิกตามคติสรณสน (eclecticism) โดยเฉพาะอิทธิพลจากสถาบันโบซาร์ (Beaux-arts) จนถึงการนำรูปแบบจากอารยธรรมโบราณกลับมาใช้ประกอบกับอิทธิพลวัฒนธรรมท้องถิ่นที่คุ้นเคย รวมทั้งรูปแบบร่วมสมัยของสถาปัตยกรรมโมเดิร์น และศิลปะใหม่ที่ทำให้ความชื่นชมกับเทคโนโลยีและอนาคต (Bayer, 1992; Benton, 2003; Davies, 2017; Elliott & Windover, 2019) จากนิยามข้างต้น สะท้อนถึงการซ้อนทับของหลายรูปแบบ ทำให้การระบุคุณลักษณะของอาร์ตเดโคให้เป็นหนึ่งเดียวทำได้ยาก เนื่องจากไม่มีลักษณะที่ตายตัวและจำเป็นต้องพิจารณาจากอิทธิพลและปัจจัยเฉพาะของแต่ละพื้นที่

ดังนั้นส่วนนี้จึงศึกษาพัฒนาการรูปแบบอาร์ตเดโค โดยสรุปแนวทางและปัจจัยที่ทำให้เกิดความหลากหลาย จากการทบทวนข้อมูลได้รวบรวมและจัดทำแผนภาพลำดับเวลา (ภาพ 2) พร้อมอธิบายลำดับพัฒนาการของรูปแบบจากเมืองต้นแบบสำคัญในตะวันตก ได้แก่ ฝรั่งเศส (ปารีส) อเมริกา (นิวยอร์ก และไมอามี) จนมาถึงจีน (เซี่ยงไฮ้) และเมืองท่าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีบริบทใกล้เคียงกับไทย ได้แก่ มาเลเซีย (ปีนัง) และสิงคโปร์ ดังนี้

- อาร์ตเดโคก่อตัวในฝรั่งเศส (ปารีส) จุดเริ่มต้นของรูปแบบอาร์ตเดโคมักถูกอ้างถึงงานนิทรรศการปี ค.ศ. 1925 แต่จากการทบทวนพบว่า การก่อตัวนี้เริ่มขึ้นจากสมาคมทัศนศิลป์ตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ. 1910 (Goss, 2010) อาร์ตเดโคในฝรั่งเศสสะท้อนพื้นฐานจากความหุรหุราของการฟื้นฟูรูปแบบประวัติศาสตร์แบบโบซาร์ ผสานให้ตอบรับกับการผลิตยุคอุตสาหกรรม และแรงบันดาลใจจากศิลปะใหม่ด้วยการออกแบบเรขาคณิตอย่างลัทธิคิวบิสม์ (Cubist) หรือแนวคิดอนาคตนิยมแบบลัทธิฟิวเจอริสม์ (Futurism) แนวทางใหม่นี้ถูกเรียกในช่วงแรกว่า สไตล์โมเดิร์น (Style Moderne) อันหมายถึง การออกแบบและตกแต่งที่เปลี่ยนรูปแบบลัทธิอาร์ตนูโวมาสู่รูปทรงเรขาคณิตให้เหมาะสมกับระบบอุตสาหกรรมและโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก (ธนธร กิตติกานต์, 2564) และยังมีการประยุกต์ลดทอนรูปทรง ลวดลายจากอารยธรรมโบราณมาใช้ ภายหลังปี ค.ศ. 1925–1930 แนวคิดดังกล่าวแพร่กระจายสู่เมืองต่าง ๆ และถูกปรับให้เข้ากับบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่ ทั้งในยุโรป อเมริกา และเอเชีย โดยเป็นที่รู้จักในอีกหลายชื่อ เช่น แจ๊สโมเดิร์น (Jazz Moderne) หรือรูปแบบซิกแซก (Zig-zag)

- อาร์ตเดโคเฟื่องฟูในอเมริกา (นิวยอร์กและไมอามี) นอกจากฝรั่งเศสแล้ว สหรัฐอเมริกายังเป็นอีกหนึ่งต้นแบบสำคัญที่ส่งอิทธิพลต่อเมืองท่า การก่อตัวของอาร์ตเดโคในอเมริกา ไม่เพียงแต่มาจากพัฒนาการออกแบบเท่านั้น แต่ตอบสนองต่อความหุรหุราและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ที่เฟื่องฟูพร้อมกับความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมในยุคแจ๊ส (Jazz age) อาร์ตเดโคจากฝรั่งเศสถูกปรับให้เข้ากับรสนิยมของแต่ละเมืองจนเกิดเป็นแนวทางของตัวเอง โดยเฉพาะในนิวยอร์ก อาร์ตเดโคผสมผสานเข้ากับตึกสูงที่เน้นเส้นสายแนวตั้ง ตกแต่งด้วยลวดลายลดทอนในแบบต่าง ๆ และกรูด้วยวัสดุสมัยใหม่ที่มีมูลค่าเพื่อสร้างความหุรหุรา นอกจากนี้ กฎหมายระยะรัศมีอาคารเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้อาคารระฟ้าในนิวยอร์กมีรูปทรงลดทอนเหมือนประติมากรรม และยิ่งเสริมเน้นให้มวลอาคารแบบนี้กลายเป็นลักษณะเด่นของอาร์ตเดโค (ธนธร กิตติกานต์, 2564; Robins, 2017) จนเมื่อเข้าสู่ภาวะเศรษฐกิจถดถอยในปี ค.ศ. 1930 และแนวคิด

การออกแบบสตรีมไลน์ (streamline) ที่เน้นหลักพลศาสตร์เริ่มแพร่หลาย ส่งผลให้อาร์ตเดโคพัฒนาเป็นรูปแบบสตรีมไลน์โมเดิร์น (Streamline Moderne) ซึ่งเน้นความเรียบง่ายตามประโยชน์ใช้สอย แต่ยังคงความหรูหราผ่านการตกแต่ง ดังเช่น อาคารประเภท อะพาร์ตเมนต์ โรงแรม และโรงภาพยนตร์ในไมอามี

ภาพ 2 แผนภาพแสดงลำดับเวลาพัฒนาการของสถาปัตยกรรมอาร์ตเดโคและตัวอย่างงานสถาปัตยกรรมจากการศึกษาในปารีส นิวยอร์ก ไมอามี เมืองต้นแบบสำคัญในตะวันตก จนมาถึงเซี่ยงไฮ้ ต้นแบบหลักในเอเชีย และเมืองท่าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ ปันงและสิงคโปร์
ที่มา: ผู้วิจัย, 2568

- **อาร์ตเดโคแบบตะวันออกพบตะวันตกในจีน (เซี่ยงไฮ้)** เซี่ยงไฮ้เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการรับอิทธิพลอาร์ตเดโคจากตะวันตกผ่านทางการค้า การศึกษา และการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมแล้วปรับเข้ากับบริบทท้องถิ่น อาร์ตเดโคในเซี่ยงไฮ้มีลักษณะความหลากหลาย ทั้งการรับอิทธิพลการตกแต่งเรขาคณิตที่หรูหราทันสมัยแบบปารีส ซึ่งเห็นตัวอย่างได้จากการติดต่อแลกเปลี่ยนจากการเข้าร่วมจัดแสดงในงานนิทรรศการปารีสปี ค.ศ. 1925 หรือแนวทางการออกแบบตึกสูงที่ได้รับอิทธิพลจากเมืองสมัยใหม่แบบนิวยอร์กในช่วงเดียวกัน (Denison, 2019; Wakeman, 2019) จนถึงการนำองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและลวดลายของท้องถิ่นมาลดทอนสู่รูปทรงเรขาคณิต (Kanagaratnam, 2014) ซึ่งสังเกตว่า เซี่ยงไฮ้เป็นเสมือนต้นแบบให้ชาวจีนโพ้นทะเลสร้างสถาปัตยกรรมรูปแบบใหม่ในเมืองที่อพยพไปตั้งถิ่นฐานและทำการค้า

- **อาร์ตเดโคสู่เมืองท่าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มาเลเซีย (ปันง) สิงคโปร์** ช่วงปลายปี ค.ศ. 1930 ในขณะที่อาร์ตเดโคพัฒนาเป็นภาพลักษณ์ของความทันสมัยแล้วในหลายเมือง ทั้งในโลกตะวันตกและตะวันออก อาร์ตเดโคเริ่มปรากฏในพื้นที่นี้ ช่วงปลายปี ค.ศ. 1930 และเฟื่องฟูจนถึงกลางศตวรรษที่ 20 แม้กระแสในระดับสากลจะลดลงตั้งแต่ ค.ศ. 1940 จากการศึกษาของ ICOMOS Singapore, and URA (2017), State Government of Penang (2008) และตาน (Tan) (2015) พบว่า อาร์ตเดโคในภูมิภาคนี้ส่วนใหญ่เกิดจากความต้องการรูปแบบสมัยใหม่แบบตะวันตกของชนชั้นกลางและชนชั้นสูง โดยเฉพาะนักธุรกิจชาวจีนในท้องถิ่น รวมถึงการรับอิทธิพลทางตรงจากตะวันตก เช่น สื่อภาพยนตร์จากอเมริกา หรือจากนักธุรกิจและสถาปนิกชาวตะวันตก อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดด้านภูมิประเทศ เทคโนโลยี และทักษะการก่อสร้าง ส่งผลให้ต้องอาศัยแรงงานช่างชาวจีนโพ้นทะเล และดัดแปลงให้เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น เช่น การใช้อาคารประกอบแนวตั้งของตึกสูงกับตึกแถว 2-3 ชั้น รูปทรงลดหลั่นปรากฏอยู่ทั้งการก่อผนังหลังคา และการเลือกใช้วัสดุที่หาได้ในพื้นที่ เช่น การปิดผิวผนังด้วยหินล้าง หรือที่ถูกเรียกในภูมิภาคนี้ว่า เซี่ยงไฮ้พลาสเตอร์ (Shanghai Plaster)

การศึกษาข้างต้น นำมาสู่การสรุปภาพรวมของแนวทางและปัจจัยที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมรูปแบบอาร์ตเดโค 3 ด้าน ดังนี้ 1) การตอบสนองประโยชน์ใช้สอยและวิถีชีวิตสมัยใหม่ อาร์ตเดโคเป็นสัญลักษณ์ของความทันสมัยที่พบแทบทุกประเภทอาคาร แต่โดดเด่นในอาคารประเภทที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตในสังคมเมือง แหล่งการค้า และความบันเทิง เช่น อาคารสำนักงาน ธนาคาร โรงภาพยนตร์ ห้างสรรพสินค้า โรงแรม 2) ความหลากหลายที่เกิดจากการผสมผสาน ทั้งรูปแบบที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ระหว่างรูปแบบประวัติศาสตร์นิยม รูปแบบสมัยใหม่ และรูปแบบท้องถิ่น แต่การเลือกนำรูปแบบมาใช้ในแต่ละพื้นที่ไม่อาจสรุปได้ว่า มาจากแหล่งเดียวกัน เพราะขึ้นอยู่กับการนิยม การรับรู้ และเงื่อนไขในแต่ละพื้นที่ 3) การใช้เทคโนโลยีและวัสดุสมัยใหม่ ยุคนี้นิยมการใช้ระบบเสา-คาน คอนกรีตเสริมเหล็ก และวัสดุที่เกิดจากการผลิตโดยเครื่องจักรอย่างแพร่หลายทั้งเหล็ก กระจก บล็อกคอนกรีตมวลเบา ซึ่งเป็นวัสดุที่มีมูลค่าและทันสมัย แต่มีความโดดเด่น คือการอาศัยทักษะฝีมือช่างในการสร้างสรรค์องค์ประกอบในเชิงตกแต่งให้มีความแตกต่างและหรูหรา

การระบุคุณลักษณะสถาปัตยกรรมของกลุ่มประเทศตัวอย่าง การวิจัยนี้พบตัวอย่างการระบุและประเมินจากเอกสารรายงานหรือแนวทางการอนุรักษ์ โดยเลือกศึกษาพื้นที่ที่มีบริบทความหลากหลายของมรดกจากรัฐเซาท์ออสเตรเลีย และพื้นที่ที่ปรากฏรูปแบบอาร์ตเดโคซึ่งใกล้เคียงกับพื้นที่ศึกษา คือ ปีนังและสิงคโปร์ Heritage South Australia, DEW (2020), ICOMOS Singapore, and URA (2017), Penang Town and Country Planning Department (2022) และ Urban Redevelopment Authority [URA] (2023) พบว่า แต่ละพื้นที่มีการศึกษาความเป็นมา พัฒนาการของพื้นที่ การรับอิทธิพล และรูปแบบอาคาร รวมถึงตัวอย่างอาคารใกล้เคียงก่อนนำไปสู่การระบุและประเมินซึ่งเป็นไปตามแนวทางสากล คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมอาร์ตเดโคที่ระบุไว้ส่วนใหญ่ถูกเน้นไปที่องค์ประกอบทางกายภาพภายนอก โดยเฉพาะองค์ประกอบของรูปด้านอาคารซึ่งเป็นลักษณะเด่นของอาร์ตเดโค แต่ยังขาดการระบุความสำคัญของพื้นที่ภายใน อีกทั้งยังขาดการเน้นความหลากหลายในเชิงวัสดุของแต่ละพื้นที่

การพัฒนาเกณฑ์การระบุคุณลักษณะสถาปัตยกรรมอาร์ตเดโค

จากการศึกษากรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ผู้วิจัยได้พัฒนาเกณฑ์การระบุคุณลักษณะเพื่อนำไปเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล วิเคราะห์คุณลักษณะและความสำคัญของกรณีศึกษา โดยเกณฑ์ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ดังนี้

บริบทแวดล้อม พิจารณาปีที่สร้าง ตำแหน่งที่ตั้ง สภาพแวดล้อมโดยรอบ พัฒนาการของย่าน อิทธิพล เศรษฐกิจ สังคมชุมชน กิจกรรมที่ส่งผลต่อการออกแบบสถาปัตยกรรม สำหรับอาร์ตเดโคมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาในช่วง ค.ศ. 1910–1950

องค์ประกอบทางกายภาพ พิจารณาองค์ประกอบตามรูปแบบอาร์ตเดโค หรือองค์ประกอบอื่น ๆ ที่อาจมีความสำคัญร่วมกับการคำนึงถึงความเป็นของแท้ดั้งเดิม และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามกาลเวลา ซึ่งแบ่งย่อยออกเป็น 4 องค์ประกอบ ได้แก่

- **การจัดพื้นที่ภายใน** วิเคราะห์การจัดพื้นที่ภายใน การแบ่งพื้นที่ใช้สอย ลำดับการเข้าถึง ระบบทางสัญจรภายในอาคาร สำหรับอาร์ตเดโคไม่ได้มีแนวคิดเฉพาะเรื่องการจัดผัง แต่อาจเป็นการหยิบยืมหลักการจัดผังแบบมีแนวแกน เน้นความสมมาตร และมีลำดับแบบโบลาร์ ซึ่งส่งผลให้เกิดการเน้นพื้นที่ทางเข้าและพื้นที่โถง หรือการจัดตามประโยชน์ใช้สอย เป็นต้น

- **รูปทรงและรูปด้าน** วิเคราะห์การออกแบบรูปทรงและรูปด้าน วิธีการจัดองค์ประกอบ โดยระบุถึงการใช้รูปทรงเรขาคณิต การใช้เส้นสาย การผสมผสานองค์ประกอบตกแต่งให้เป็นส่วนหนึ่งของรูปด้าน วิธีการจัดองค์ประกอบแบบเน้น (emphasis) หรือแบบขัดแย้ง (contrast) ความเป็นเอกภาพ (unity) ซึ่งมีผลต่อการรับรู้มวลรวมของอาคาร

- **องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและการประดับตกแต่ง** เช่น ช่องเปิด ชุดบันได-ราวกันตก รวมไปถึงเฟอร์นิเจอร์ต่าง ๆ โดยระบุถึงวัสดุที่ใช้ตกแต่ง เช่น เหล็กดัดมวลเบา หน้าต่างกรอบบานเหล็กถูกพิกกระจากสี ปูนปั้นปูนดำ และมวลเบาที่ใช้ตกแต่ง ซึ่งถูกถอดถอนมาจากมวลเบาจากอารยธรรมโบราณ ธรรมชาติ เรขาคณิต เทคโนโลยีสมัยใหม่ การใช้สัญลักษณ์ และป้ายตัวอักษร

- **โครงสร้างและวัสดุ** วิเคราะห์ประเภทของโครงสร้าง ชนิดของวัสดุโครงสร้าง ชนิดของวัสดุปิดผิว อุปกรณ์อาคารและงานระบบ โดยระบุถึงการใส่โครงสร้างระบบเสา-คาน (skeleton frame) คอนกรีตเสริมเหล็ก ฉาบปูนเรียบ กรุผิวด้วยหินหรืออิฐโชว์แนว หรือทำผิวผนังเลียนแบบหิน

การใช้สอยและความสัมพันธ์ทางสังคม พิจารณาประโยชน์ใช้สอยทั้งดั้งเดิมและปัจจุบัน ความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญของย่าน หรือบุคคลสำคัญ การรับรู้และความเชื่อมโยงของอาคารที่มีต่อเจ้าของอาคาร หรือชุมชน สำหรับอาร์ตเดโคมุ่งเน้นไปที่ประโยชน์ใช้สอยสมัยใหม่

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยได้จัดทำเป็นตารางแสดงเกณฑ์การระบุคุณลักษณะ เพื่อใช้สำหรับการจัดทำรายการตึกแถวและวิเคราะห์กรณีศึกษา

ตาราง 1 เกณฑ์การระบุคุณลักษณะเพื่อใช้สำหรับตึกแถวอาร์ตเดโค

เกณฑ์การระบุคุณลักษณะ		
บริบทแวดล้อม (ปีที่สร้าง ตำแหน่งที่ตั้ง สภาพแวดล้อมโดยรอบ พัฒนาการของย่าน อิทธิพล เศรษฐกิจ สังคมชุมชน กิจกรรม)		- ปีที่สร้างและ พัฒนาการของย่านในช่วง ค.ศ. 1910–1950 (เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม กฎหมาย การพัฒนาโครงสร้างเมือง) - อิทธิพลจากการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนโพ้นทะเล หรือชาวตะวันตก
องค์ประกอบทางกายภาพ	การจัดพื้นที่ภายใน (การแบ่งพื้นที่ใช้สอย ลำดับการเข้าถึง ระบบทางสัญจร)	- ผังแนวกั้น มีลำดับการเข้าถึง เน้นพื้นที่โล่ง เน้นทางเข้า - ผังตามประโยชน์ใช้สอย ผังแบบกริด ผังแบบอิสระ
	รูปทรงและรูปด้าน (การออกแบบ การจัดองค์ประกอบ)	การออกแบบเรขาคณิต มีเหลี่ยมมุม การใช้เส้นตรงแนวตั้งแนวนอน การใช้เส้นโค้งแบบมีองศา การสตรัมไลน์ - มีแนวกั้น เน้นมวลที่มีความหนักแน่น สง่างาม - การตกแต่งแบบลดทอน - ผลงานการตกแต่งเป็นส่วนหนึ่งของรูปด้าน - การสร้างระดับของฟอร์ม หรือแผงหลังคา ลดหลั่น หรือต้นลิคของผิวอาคาร การจัดองค์ประกอบ สัดส่วน สมมาตร หรืออสมมาตร การเน้น การทำซ้ำและจังหวะ สีเส้น
	องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและการตกแต่ง (ช่องเปิด ขุดบันได เฟอร์นิเจอร์ ส่วนประดับ ตกแต่งต่าง ๆ)	- องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่ได้รับการออกแบบให้เป็นการตกแต่งในคราวเดียวกัน วิธีการ-วัสดุ ปูนปั้นนูนต่ำ รูปปั้นนูนสูง งานคอนกรีตบล็อก งานเหล็กดัด กระฉก ลวดลายลดทอนแบบต่าง ๆ ซึ่งอาจแบ่งย่อยได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ลวดลายเรขาคณิต เช่น จิกแซก สามเหลี่ยมสี่เหลี่ยม วงกลม ลวดลายจากประวัติศาสตร์-ธรรมชาติ เช่น รัศมีพระอาทิตย์ น้ำพุ ดอกไม้และพฤกษา ลวดลายจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น สายฟ้า ยานพาหนะ คลื่นวิทยุ - สัญลักษณ์และป้ายตัวอักษร
	โครงสร้างและวัสดุ (ประเภทของโครงสร้าง ชนิดของวัสดุโครงสร้าง ชนิดของวัสดุปิดผิว อุปกรณ์อาคาร งานระบบ)	ประเภท-วัสดุ ระบบเสา-คาน คอนกรีตเสริมเหล็ก การสร้างพื้นผิวด้วยวัสดุปิดผิว แผ่นโลหะ กระเบื้องสีโครงสร้าง หินขัด หินล้าง (เซียงไ้ฟลาสเตอร์) ก่ออิฐโชว์แนว หิน กระเบื้อง บล็อกแก้ว กระเบื้องดินเผา
การใช้สอยและความสัมพันธ์ทางสังคม (ประโยชน์ใช้สอยทั้งในอดีตและปัจจุบัน ความเกี่ยวข้องกับบุคคลหรือเหตุการณ์)		ประโยชน์ใช้สอยสมัยใหม่ เช่น โรงภาพยนตร์ โรงแรม อะพาร์ตเมนต์ สำนักงาน ธนาคาร โรงงาน

ที่มา: ผู้วิจัย, 2568

พัฒนาการของพื้นที่ศึกษาย่านเยาวราชและทรงวาด

ผู้วิจัยได้เลือกกรณีศึกษาตึกแถวอาร์ตเดโคในย่านเยาวราชและทรงวาด โดยมีขอบเขตจากการพัฒนาในยุคที่ 3 ชุมชนการค้าชาวจีนสมัยใหม่ (พ.ศ. 2475–2500, ค.ศ. 1930–1950) ยุคที่สืบต่อความรุ่งเรืองจากยุคก่อนหน้าและพัฒนาเข้าสู่สมัยใหม่ ขอบเขตของชุมชนการค้าขยายจากย่านทรงวาด-เจริญกรุง มาสู่ย่านเยาวราชที่กำลังพัฒนาแบบสากลนิยมสมัยใหม่ (สกินเนอร์, 2564) จากผลของการพัฒนาในยุคก่อนหน้า คูคลองเดิมถูกถมเพื่อทำถนน เหลือเพียงทำนน้ำสำคัญริมแม่น้ำเจ้าพระยา เส้นทางสัญจรหลักเปลี่ยนจากตรอกซอยที่มีขนาดเล็ก ๆ มาสู่ถนนใหญ่ที่เชื่อมต่อกันด้วยทางเท้า รถราง และรถยนต์ ความหนาแน่นของพื้นที่ส่งผลให้ความเป็นเมืองเริ่มขยับขยายตัวสู่ทางเหนือมากขึ้น จนเกิดย่านวงเวียน 22 กรกฎาคม-คลองถม ในยุคนี้ชุมชนการค้าชาวจีนได้รับอิทธิพลจากหลายเหตุการณ์ ทั้งการอพยพของชาวจีนเข้ามาสู่ประเทศไทยมากที่สุดระลอกสุดท้าย ผลกระทบจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสภาพสังคม หรือการสร้างอาคารทรงตัดตามกฎหมายในช่วงพุทธทศวรรษ 2480 รวมถึงวิถีชีวิตและกิจกรรมใหม่ต่าง ๆ ในยุคที่ 3 นี้จึงเชื่อมโยงกับการเกิดตึกแถวแบบอาร์ตเดโคที่เกิดขึ้นทั่วทั้งย่าน

การจัดทำรายการตึกแถวอาร์ตเดโคที่พบในพื้นที่ศึกษา

จากการสำรวจเบื้องต้นได้จัดทำรายการตึกแถวอาร์ตเดโคที่หลงเหลือในพื้นที่ที่มีการปรับปรุงแล้ว และยังไม่ได้รับการปรับปรุง เก็บข้อมูลโดยการถ่ายภาพภายนอกและจดบันทึกข้อมูลลงในแบบฟอร์มประกอบกับข้อมูลพหุภูมิของพื้นที่จากวรรณกรรมแผนที่เก่า และภาพถ่ายเก่าพบอาคารที่หลงเหลืออยู่ภายในย่านทั้งหมด 35 หลัง ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ลำดับตามพัฒนาการของย่านในยุคต่าง ๆ

ภาพ 3 รายการตึกแถวอาคารที่พบภายในพื้นที่ศึกษาจำนวน 35 หลัง โดยแบ่งเป็นสามกลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม A1 ย่านทรงวาด-เจริญกรุง

กลุ่ม A2 ย่านเยาวราช กลุ่ม A3 ย่านวงเวียน 22 กรกฎาคม-คลองถม

ที่มา: ผู้วิจัย, 2568

ย่านทรงวาด - เจริญกรุง (A1) เป็นย่านที่มีการพัฒนามาตั้งแต่ยุคที่ 1 (พ.ศ. 2411–2439, ค.ศ. 1860–1900) ทำให้มีอาคารเดิมอยู่หนาแน่น โดยพบจำนวน 15 หลัง ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า สร้างโดยการปรับเปลี่ยนเฉพาะรูปด้านหน้าอาคาร (front façade) หรือรื้อสร้างใหม่ในขอบเขตที่ดินเดิม เนื่องจากตึกแถวที่พบมีลักษณะผังกับรูปทรงใกล้เคียงกับตึกแถวในยุคแรก มีความสูงไม่เกิน 2 ชั้น ผังอาคารส่วนที่ติดถนนค่อนข้างแคบแต่ลึกยาวตั้งฉากกับถนน หลังคาจั่ว บางส่วนมีลักษณะแบบยุคที่ 2 สูง 3 ชั้นขึ้นไปมีหน้ากว้างมากกว่า 2 คูหาติดต่อกัน ผังเน้นขนานตัวตามแนวถนน ยังคงประโยชน์ใช้สอยสัมพันธ์กับกิจกรรมดั้งเดิมของย่าน เช่น ร้านขายธัญพืชและร้านเชือก ในย่านทรงวาด-สำเพ็ง ร้านอะไหล่ยนต์ในย่านเจริญกรุง-ตลาดน้อย

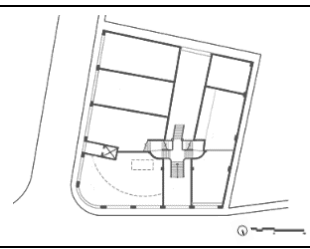
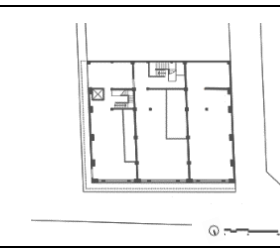
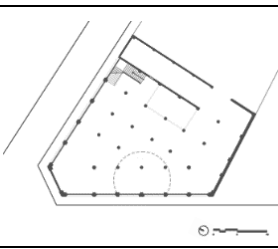
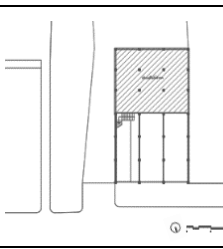
ย่านเยาวราช (A2) พบจำนวน 14 หลัง เป็นย่านที่มีพัฒนาการจากการตัดถนนเยาวราชในยุคที่ 2 (พ.ศ. 2439–2475, ค.ศ. 1900–1930) ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า เป็นการรื้อสร้างใหม่ในขอบเขตที่ดินเดิม หรือการรวมแปลงที่ดิน เนื่องจากลักษณะผังและรูปทรงอาคารที่มีขนาดใหญ่มีหน้ากว้างหลายคูหาต่อเนื่อง ขนานตามแนวถนน มีความสูง 3 ชั้นขึ้นไป ประกอบกับปรากฏภาพถ่ายเก่าของชุดตึกแถว 2 ชั้น แบบยุคแรกในช่วงเวลาก่อนหน้า ประโยชน์ใช้สอยส่วนใหญ่เป็นร้านทองซึ่งเป็นกิจกรรมดั้งเดิมที่โดดเด่นของย่าน

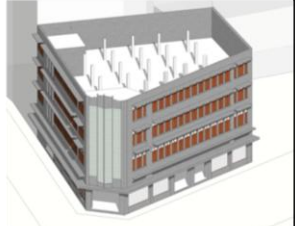
ย่านวงเวียน 22 กรกฎาคม-คลองถม (A3) พบจำนวน 6 หลัง เป็นย่านที่พัฒนาในยุคที่ 3 (พ.ศ. 2475–2500, ค.ศ. 1930–1950) รองรับการพัฒนาจากทั้งทางเยาวราชและหัวลำโพง ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า เป็นการสร้างพร้อมถนนและซอยที่ถูกตัดเพิ่มในยุคนี้ มีความสูง 3 ชั้นขึ้นไป มีประโยชน์ใช้สอยสัมพันธ์กับกิจกรรมของย่าน เช่น โรงแรม โรงพิมพ์ บางแห่งเป็นที่พักอาศัย

ผลการศึกษาคูณลักษณะกรณีศึกษาตึกแถวอาร์ตเดโค

ผู้วิจัยคัดเลือกอาคารกรณีศึกษาทั้ง 4 แห่ง โดยพิจารณาจากย่านที่ตั้งทั้ง 3 ยุคสมัย ความสมบูรณ์ขององค์ประกอบโดยรวม และความสามารถในการเข้าถึงได้ทั้งภายนอกและภายใน การศึกษาดำเนินการด้วยการสำรวจกายภาพอาคาร เพื่อเก็บข้อมูลผังพื้น โครงสร้าง วัสดุ องค์ประกอบของอาคาร และการใช้สอย ร่วมกับข้อมูลหลักฐานแผนที่ ภาพถ่ายเก่า และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ตาราง 2 แสดงการเปรียบเทียบคุณลักษณะของแต่ละกรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่ 1 (A2-11) ห้างทองเซ่งเฮงหลี-โรงพยาบาลนครศรีเมือง	กรณีศึกษาที่ 2 (A1-7) ร้านชัยทวี	กรณีศึกษาที่ 3 (A3-1) สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช (เดิม)	กรณีศึกษา 4 (A1-8) โฮสเทลเออร์บี
			
บริบทแวดล้อม			
เชื่อมโยงกับพัฒนาการสมัยใหม่ของย่าน เยาวราช สร้างราว พ.ศ. 2480-2490 (ยุคที่ 3) หรือสร้างใหม่ ลักษณะที่ตั้งซ้อนทับหลายยุคสมัย	เชื่อมโยงกับพัฒนาการสมัยใหม่ของย่าน ทรงวาด-เจริญกรุง สร้างราว พ.ศ. 2490-2500 (ยุคที่ 3) ลักษณะที่ตั้งซ้อนทับหลายยุคสมัย	เชื่อมโยงกับพัฒนาการสมัยใหม่ของย่าน วงเวียน 22 กรกฎาคม-คลองถม สร้าง พ.ศ. 2495 (ยุคที่ 3) ลักษณะที่ตั้งซ้อนทับหลาย ยุคสมัย	เชื่อมโยงกับพัฒนาการสมัยใหม่ของย่าน ย่านทรงวาด-เจริญกรุง สร้างราว พ.ศ. 2480-2490 (ยุคที่ 3) ลักษณะที่ตั้ง ซ้อนทับหลายยุคสมัย
			
องค์ประกอบทางกายภาพ (การจัดการพื้นที่ภายใน)			
- ผังแบบใช้สอยผสม (mixed-use) จัดลำดับการเข้าถึง แบ่งโซนส่วนตัว-สาธารณะ และระบบทางสัญจรชัดเจน ระหว่างร้านทองของ เจ้าของอาคารกับโรงพยาบาลนครศรีเมือง และร้าน เช่า จัดหน้าแบร้านค้าเฉพาะอย่าง	- ผังเฉพาะต่อประโยชน์ใช้สอย แบ่งเป็นคูหา มีการแบ่งโซนส่วนตัว-สาธารณะ และระบบทางสัญจร ระหว่างหน้าร้าน- คลังสินค้า มีการต่อเติม แต่ยังคงลักษณะผัง แบบเดิม จัดหน้าแบร้านค้าเฉพาะอย่าง	- ผังเฉพาะต่อประโยชน์ใช้สอย จัดการใช้สอยและระบบทางสัญจร ที่เป็นอาคาร สำนักงานขนาดใหญ่ มีแกนบันได แต่แบ่งโซน ส่วนตัว-สาธารณะ ด้านล่างจัดแบบเปิด เพื่อ หน้าร้านขายหนังสือ และด้านบนใช้เป็นสำนักงาน	ผังที่ดินมีหน้าแคบและลึก ไม่ทราบผัง ภายในดั้งเดิมเนื่องจากการเปลี่ยนแปลง การใช้สอยพื้นที่ภายในหลายครั้ง
			
องค์ประกอบทางกายภาพ (รูปทรงและรูปด้าน)			
- การออกแบบรูปทรงแบบทันสมัย อาคาร 5 ชั้น รูปทรงทรงตัด แบบสมมาตรตามรูปร่างที่ดิน ลดหลั่นชั้นบันไดที่รูปด้านริมถนนเยาวราช - ลดทอนและจัดองค์ประกอบ ผลานการประดับตกแต่งเข้ากับรูปด้านอาคาร สร้างความสง่างามและเอกภาพ ด้วยความ หนักแน่นของมวล การซ้ำจังหวะของรูปด้าน เน้นพื้นที่หัวมุมร้านทองและทางเข้าโรงจั่วด้วย การยื่นมุขโค้งเปิดรับมุมมองและจัด องค์ประกอบแบบขัดแย้งของเส้นตั้งและเส้น นอน	- การออกแบบรูปทรงแบบทันสมัย อาคาร 3 ชั้น รูปทรงตัด แบบสมมาตรตามรูปร่างที่ดิน - ลดทอนและจัดองค์ประกอบ ผลานการประดับตกแต่งเข้ากับรูปด้านอาคาร สร้างความสง่างามและเอกภาพ ด้วยการซ้ำ จังหวะของช่องเปิดและเสาอิง เน้น องค์ประกอบทางตั้ง ด้วยการสร้างระดับ ต้นลึกของเสาอิงกับผิวอาคาร เน้นคูหากลาง ด้วยการแบ่งสัดส่วน	- การออกแบบรูปทรงแบบทันสมัย อาคาร 4 ชั้น รูปทรงตัด แบบสมมาตรตามรูปร่างที่ดิน - ลดทอนและจัดองค์ประกอบ ผลานการประดับตกแต่งเข้ากับรูปด้าน อาคาร เน้นพื้นที่หัวมุมด้วยจัดองค์ประกอบ แบบขัดแย้งของเส้นตั้ง และเส้นนอนของชุด หน้าต่างแบบเรียบง่าย เน้นความหนักแน่น ของฐานอาคาร ด้วยหินขัดสีดำที่ฐานเสา ช่องเปิดด้านล่างสร้างระดับต้นลึกของเสาอิง กับผิวอาคารด้วยประดับบัว	- การออกแบบรูปทรงแบบทันสมัย อาคาร 3 ชั้น รูปทรงตัด แบบสมมาตร ตามรูปร่างที่ดิน - ลดทอนและจัดองค์ประกอบ เผยโครงสร้างเป็นส่วนหนึ่งของรูปด้าน แบบโมเดิร์น แต่คงผลานการประดับ ตกแต่งเข้ากับรูปด้านอาคาร เน้นคูหา กลางด้วยการยกจั่วที่แผงบังหลังคา ตกแต่งเล็กน้อยด้วยแถบคิ้ว และแผงปูน ปั้นปูนตัวงกลม

กรณีศึกษาที่ 1 (A2-11) ห้างทองเซ่งเฮงหลี-โรงพยาบาลนครศรีเมือง	กรณีศึกษาที่ 2 (A1-7) ร้านชัยทวี	กรณีศึกษาที่ 3 (A3-1) สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช (เดิม)	กรณีศึกษา 4 (A1-8) โฮสเทลเออร์บี
			
			
องค์ประกอบทางกายภาพ (องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและการประดับตกแต่ง)			
- องค์ประกอบที่ถูกออกแบบในเชิงตกแต่งแบบอาร์ตเดโค บ้านโค ค.ส.ล.และราวกันตกหล่อเป็นชุดโค้งต่อเนื่อง เหล็กดัดลวดลายเมฆและสายฟ้าที่ช่องเปิด มีช่องแสงติดตายทำลวดลายตาราง เวทีประดับปูนปั้นลายสามเหลี่ยมกันหอยและเส้นตรงแบบเซาะร่องลายริ้ว - องค์ประกอบที่สะท้อนความเป็นท้องถิ่น มีกันสาดและระเบียง สอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศ บ้านโคไม่มีชุดประตูด่านต่างบานเปิดคู่ กรอบบานไม้ลูกฟักกระฉกพิมพ์ลาย เหล็กดัดลวดลายดอกไม้ไทยและลายไทยแบบประยุกต์ ป้ายชื่อร้านค้าภาษาไทย-จีน แบบปูนปั้นนูนต่ำ	- องค์ประกอบที่ถูกออกแบบในเชิงตกแต่งแบบอาร์ตเดโค บ้านโค ค.ส.ล.และราวกันตกหล่อเป็นชุดโค้งต่อเนื่อง เหล็กดัดลวดลายที่ช่องเปิด - องค์ประกอบที่สะท้อนความเป็นท้องถิ่น มีกันสาดและระเบียง สอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศ บ้านโคไม่มี ชุดประตูด่านต่าง บานเปิดคู่ กรอบบานไม้ลูกฟักกระฉกพิมพ์ลาย เหล็กดัดลวดลายดอกไม้ไทยและลายไทยแบบประยุกต์ ป้ายชื่อร้านค้าภาษาไทย-จีน แบบปูนปั้นนูนต่ำ	- องค์ประกอบที่ถูกออกแบบในเชิงตกแต่งแบบอาร์ตเดโค บ้านโค ค.ส.ล.และราวกันตกหล่อเป็นชุดโค้งต่อเนื่อง เหล็กดัดลวดลายที่ช่องเปิด - องค์ประกอบที่สะท้อนความเป็นท้องถิ่น มีกันสาดและระเบียง สอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศ ชุดหน้าต่าง บานเปิดคู่ กรอบบานไม้ลูกฟักไม้แบบบานกระทุ้ง และกระฉกพิมพ์ลายดอกพิกล เหล็กดัดลวดลายไทยประยุกต์ ป้ายชื่อตัวอักษรร้านค้าภาษาไทย (รีโอแล้ว) เหล็กดัดลายโลโก้ของสำนักพิมพ์	- องค์ประกอบที่ถูกออกแบบในเชิงตกแต่งแบบอาร์ตเดโค เหล็กดัดลวดลายที่ช่องเปิด (รีโอถอน) ประดับปูนปั้นนูนต่ำลายวงกลม และแถบคิ้วเส้นนอนขนานคล้ายคลื่นวิทยุ - องค์ประกอบที่สะท้อนความเป็นท้องถิ่น แผงบังหลังคาทรงสามเหลี่ยมคล้ายจั่ว
องค์ประกอบทางกายภาพ (โครงสร้างและวัสดุ)			
- โครงสร้างและวัสดุสมัยใหม่ตามบริบทท้องถิ่น อาคารและพื้นที่ที่ดาดฟ้าเป็น ค.ส.ล. ระบบเสาตอม่อและโครงสร้างพาดขวางที่บริเวณโรงจั่ว หลังคาทรงจั่วโครงสร้างไม้ ก่อเมงบั้งหลังคา ปิดผิวด้วยเซียงไผ่พลาสติกที่เซาะร่องเลียนแบบหิน ประดับอิฐบล็อกแก้ว พื้นหินขัด มีระบบลิฟต์	- โครงสร้างและวัสดุสมัยใหม่ตามบริบทท้องถิ่น ตัวอาคารและพื้นที่ที่ดาดฟ้าเป็น ค.ส.ล. รองรับการเก็บสินค้า ก่อเมงบั้งหลังคา ปิดผิวด้วยเซียงไผ่พลาสติกที่เซาะร่องเลียนแบบหิน ประดับอิฐบล็อกแก้ว	- โครงสร้างและวัสดุสมัยใหม่ตามบริบทท้องถิ่น อาคารและพื้นที่ที่ดาดฟ้าเป็น ค.ส.ล. ระบบเสาตอม่อ หลังคา หลังคาทรงจั่วโครงสร้างไม้ ก่อเมงบั้งหลังคา ปิดผิวด้วยเซียงไผ่พลาสติกที่เซาะร่องเลียนแบบหิน ประดับอิฐบล็อกแก้ว (รีโอถอน) พื้นหินขัด	- โครงสร้างและวัสดุสมัยใหม่ตามบริบทท้องถิ่น ตัวอาคารเป็น ค.ส.ล. ไม่มีดาดฟ้า หลังคาทรงปั้นหยา โครงสร้างไม้ ก่อเมงบั้งหลังคา ปิดผิวด้วยปูนฉาบเรียบ
ประโยชน์ใช้สอยและความสัมพันธ์ทางสังคม			
ประโยชน์ใช้สอยแบบผสมทั้งห้างทอง โรงพยาบาลนครศรีเมือง โรงรับจำนำ โรงแรม เป็นโรงพยาบาลแห่งสุดท้ายบนถนนเยาวราช (เลิกกิจการแล้ว) สะท้อนความรุ่งเรืองของถนนเยาวราชในฐานะแหล่งรวมความบันเทิงการแพทย์หลายของโรงจั่ว-โรงพยาบาลนคร และยุคทองของห้างทองเซ่งเฮงหลี	ร้านขายเมล็ดธัญพืช ปัจจุบันเปลี่ยนเจ้าของ แต่ยังคงกิจการขายธัญพืช ซึ่งเชื่อมโยงกับรูปแบบการค้าขายที่สืบทอดมาภายในย่านทรงวาด	สำนักพิมพ์เก่าของไทยวัฒนาพานิช ปัจจุบันกำลังปรับปรุงเป็นแกลลอรีศิลปะ สะท้อนความรุ่งเรืองของสำนักพิมพ์เอกชนภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ความนิยมและความจำเป็นของหนังสือแบบเรียน การพัฒนาการศึกษา-สังคม	ห้องเย็นเก็บสินค้าแห่งแรกบนถนนทรงวาด ซึ่งเชื่อมโยงกับย่านในการเป็นอาคารที่รองรับกับกิจการหลัก ได้รับการปรับปรุงหลายครั้ง ปัจจุบันเป็นร้านกาแฟและโฮเทล

ที่มา: ผู้วิจัย, 2568

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาตึกแถวอาร์ตเดโคในย่านเยาวราชและทรงวาดสะท้อนการปรับใช้รูปแบบมากกว่าการคัดลอกจากเมืองต้นแบบโดยตรง จากการหยิบยืมองค์ประกอบเด่นที่นิยมในช่วงเวลานั้นมาใช้ โดยเฉพาะรูปทรงแบบเรขาคณิตและการตกแต่งลดทอน ซึ่งถูกนำมาปรับให้เหมาะสมกับบริบทแวดล้อม เศรษฐกิจ การใช้สอย และรสนิยม เช่นเดียวกับเมืองท่าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีการประยุกต์อาร์ตเดโคให้เหมาะกับท้องถิ่น ในกรณีของพื้นที่ศึกษามีข้อสังเกตว่า แม้รูปแบบจะมีความเรียบง่ายกว่าเมืองต้นแบบแต่ยังคงสะท้อนจุดมุ่งหมายในการสร้างความหรูหราและความทันสมัยมากกว่าเป็นแนวทางที่เน้นความประหยัดซึ่งมักถูกใช้เป็น

นิยามของตึกแถว ในยุคสมัยใหม่ของพื้นที่ ความแตกต่างนี้สะท้อนแนวคิดเรื่องความหลากหลายของความเป็นสมัยใหม่ตามบริบท และชี้ให้เห็นความสำคัญทางวัฒนธรรมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

คุณลักษณะที่สะท้อนความสำคัญการเป็นแหล่งข้อมูล (Scientific significance) และประวัติศาสตร์ (Historic significance) ของตึกแถวเหล่านี้ คือการเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ของการพัฒนาเมือง และบอกเล่าบริบทการเปลี่ยนผ่านสู่ยุคสมัยใหม่ โดยเฉพาะในช่วงการสร้างอาคาร ราวปี พ.ศ. 2480–2500 (ค.ศ. 1930–1950) ที่ตั้งและภูมิทัศน์โดยรอบสะท้อนการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างผ่านการตัดถนน และการพัฒนาใหม่บนพื้นที่เดิมที่ซ้อนทับด้วยบริบทหลากหลายยุคสมัย อีกทั้งประโยชน์ใช้สอยดั้งเดิมของอาคารยังเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและเหตุการณ์สำคัญของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นความเฟื่องฟูหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเห็นได้จากกิจการห้างทอง โรงจั่ว โรงภาพยนตร์ ตลอดจนพัฒนาการของกิจการดั้งเดิมอย่างการจัดเก็บและค้าขายวัตถุดิบเกษตรและเมล็ดธัญพืช ไปจนถึงการพัฒนาด้านการศึกษา อาคารเหล่านี้เป็นตัวอย่างของความทันสมัยในการก่อสร้างผ่านการออกแบบผังและการจัดหน้าร้าน ให้รองรับความต้องการใช้สอยเฉพาะ การใช้ระบบเสา-คาน คอนกรีตเสริมเหล็กเต็มรูปแบบ ไปจนถึงการใช้โครงสร้างแบบพาดช่วงกว้าง แม้โครงสร้างหลังคายังคงเป็นไม้ทรงจั่ว หรือปั้นหยา แต่มีการก่อผนังหลังคาเพื่อเก็บรูปทรงให้ดูทันสมัย ซึ่งเป็นไปตามกฎหมายอาคารและเงื่อนไขทางสภาพภูมิอากาศ นอกจากนี้ การเลือกใช้วัสดุอย่างหินขัด เซียงไฮ้พลาสติก และอิฐบล็อกแก้ว ยังสะท้อนอิทธิพลของช่างฝีมือชาวจีน และความนิยมวัสดุในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อีกทั้งยังพบการปรับใช้ลวดลายไทย และป้ายร้านค้าแบบไทย-จีน อันสะท้อนถึงการผสมผสานความเป็นไทยในอาคารของนักธุรกิจชาวจีน

คุณลักษณะที่สะท้อนความสำคัญด้านสถาปัตยกรรม (Architectural significance) ในด้านโครงสร้างและวัสดุ จากกรณีศึกษาพบว่า โครงสร้างมีความแข็งแรง แม้จะมีการเสื่อมสภาพตามกาลเวลา ดังเช่น ตึกห้างทองและสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช ส่วนในร้านชัยทวี และโฮสเทลเออร์บี สามารถปรับปรุงและรองรับการใช้สอยได้จนถึงปัจจุบัน ในด้านรูปทรงและรูปด้านพบการใช้รูปทรงเรขาคณิต และการตกแต่งลดทอนแบบอาร์ตเดโค และแสดงออกอย่างโดดเด่นถึงการรับสุนทรียภาพแบบใหม่ของอาร์ตเดโคมาปรับให้เข้ากับบริบทและการใช้งาน เช่น การเน้นพื้นที่หัวมุมด้วยการจัดองค์ประกอบซึ่งสอดคล้องกับที่ตั้งและมุมมอง องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและการตกแต่ง รูปแบบช่องเปิด การใช้ระเบียงและกันสาดที่แสดงถึงการคำนึงสภาพภูมิอากาศ การระบายอากาศโดยธรรมชาติ และยังถูกจัดองค์ประกอบให้ทำงานร่วมกับรูปด้าน

ข้อเสนอแนะการสร้างเครื่องมือและประเมินความสำคัญสถาปัตยกรรมอาร์ตเดโค แนวทางการระบุและประเมินอาร์ตเดโค มักถูกให้น้ำหนักไปที่คุณลักษณะภายนอก ทำให้ไม่สะท้อนมิติของความทันสมัยตามบริบทท้องถิ่นได้ครบถ้วน ดังนั้นจึงไม่ควรมุ่งเน้นเฉพาะรูปทรง หรือองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมภายนอกเท่านั้น แต่ควรครอบคลุมถึงสภาพแวดล้อม การใช้สอย ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เชื่อมโยงกัน รวมถึงควรเปิดกว้างต่อ “ความเป็นสมัยใหม่” ที่มีความแตกต่างของช่วงเวลาและบริบทในแต่ละพื้นที่ ความหลากหลายของการผสมผสานรูปแบบ และควรระวังในการเปรียบเทียบกับมาตรฐานของเมืองต้นแบบเพียงอย่างเดียว ด้วยเหตุปัจจัยข้างต้น เพื่อให้เกณฑ์นี้มีประโยชน์และครอบคลุมมากที่สุด ผู้วิจัยจึงเสนอแนะประเด็นที่ควรเน้นมากขึ้นสำหรับสถาปัตยกรรมอาร์ตเดโคในไทย ดังนี้

- **ด้านบริบทแวดล้อม** การปรากฏที่เล่าซ้ำกันว่าเมืองต้นแบบ การรับอิทธิพลทั้งตะวันตกและตะวันออก ความสัมพันธ์ระหว่างอาคารกับการพัฒนาเมือง ระบบเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลต่อการจัดการพื้นที่ภายใน การสร้างรูปทรง การเลือกใช้วัสดุ และทักษะฝีมือช่างในพื้นที่

- **ด้านองค์ประกอบทางกายภาพ** ควรเน้นเพิ่มเติม ถึงการจัดการพื้นที่ภายในที่สัมพันธ์กับที่ตั้งและการใช้สอย วิธีการสร้างรูปทรงและหน้าที่ขององค์ประกอบต่าง ๆ รวมถึงองค์ประกอบที่แสดงถึงวิวัฒนาการและภูมิปัญญาช่างของยุคสมัย การผสมอิทธิพลของท้องถิ่นซึ่งมักปรากฏอยู่ในโครงสร้าง วัสดุ และลวดลายการตกแต่งที่อาจแตกต่างไปจากเมืองต้นแบบ

- **ด้านการใช้สอยและความสัมพันธ์ทางสังคม** ควรแยกประเภทตึกแถวที่มีการออกแบบเพื่อใช้สอยเฉพาะ เน้นความหลากหลายของกิจกรรมในตึกแถวที่สะท้อนถึงพัฒนาการของเมืองและสังคม ณ เวลานั้น จนถึงความสัมพันธ์กับกลุ่มกิจการและครอบครัว โดยในงานวิจัยนี้อาจไม่ได้ขยายความในประเด็นดังกล่าวมากนักเนื่องจากข้อจำกัดในการเก็บข้อมูล แต่จะช่วยเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับการรับรู้ที่มาของรูปแบบสถาปัตยกรรม และความเชื่อมโยงต่อชุมชนได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- เกรียงไกร เกิดศิริ และอิสริชัย บุรณะอรุณ. (2564). *คู่มือแนวทางการขับเคลื่อนการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ : แผนผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อการขับเคลื่อนแผนไปสู่การดำเนินการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง*. กองจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม - คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธนธร กิตติกานต์. (2564). *ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมโมเดิร์น ว่าด้วยการพัฒนาการทางสังคมและเศรษฐกิจในศตวรรษที่ 20*. อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- สกินเนอร์, จี. วิลเลียม. (2564). *สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์* (พิมพ์ครั้งที่ 3, พรรณี ฉัตรพลรักษ์, ชื่นจิตต์ อำไพพรรณ, ม.ร.ว. ประกายทอง สิริสุข, ภรณ์ กาญจนันธุ์ติ, ปรียา บุญญะศิริ, ศรีสุข ทวีชาประสิทธิ์, ผู้แปล). มติชน.
- Australia ICOMOS. (2013). *The Burra charter: The Australia ICOMOS charter for places of cultural significance*. The organization.
- Bayer, P. (1992). *Art deco architecture: Design, decoration and detail from the twenties and thirties*. Harry N. Abrams.
- Benton, T. (2003). Art deco architecture. In T. B. C. Benton, G. Wood (Eds.), *Art deco: 1910–1939* (pp. 244–259). Bulfinch Press.
- Davies, C. (2017). Art deco and skyscraper 1925–1939. In C. Davies (Ed.), *A new history of modern architecture: Art nouveau, the beaux-arts, expressionism, modernism, constructivism, art deco, classicism, brutalism, postmodernism, neo-rationalism, high tech, deconstructivism, digital futures* (pp. 160–173). Laurence King.
- Denison, E. (2019). Art deco and the others. In B. Elliott, & M. Windover (Eds.), *The Routledge companion to art deco* (pp. 293–314). Routledge.
- Elliott, B., & Windover, M. (2019). *The Routledge companion to art deco*. Routledge.
<https://doi.org/https://doi.org/10.4324/9780429032165>
- Engelhardt, R. A., & Rogers, P. R. (2009). *Hoi An protocols for best conservation practice in Asia: Professional guidelines for assuring and preserving the authenticity of heritage sites in the context of the cultures of Asia*. UNESCO Bangkok. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000182617>
- Goss, J. (2010). *French art deco*. The Metropolitan Museum of Art. http://www.metmuseum.org/toah/hd/frdc/hd_frdc.htm
- Heritage South Australia, DEW. (2020, August). *Heritage assessment report: Shop former sands & McDougall building*. https://data.environment.sa.gov.au/Content/Publications/26502_Assessment.pdf
- Hillier, B. (1968). *Art deco of the 20s and 30s*. Studio Vista.
- ICCROM, ICOMOS, IUCN, & UNESCO World Heritage Centre. (2011). *Preparing world heritage nominations* (2nd ed.). UNESCO. <https://whc.unesco.org/en/preparing-world-heritage-nominations/>
- ICOMOS Singapore, & URA. (2017). *Conservation technical handbooks: A guide for best practices* (Vol. 1). URA. <https://www.ura.gov.sg/Corporate/Guidelines/Conservation/Best-Practices>
- International and Scientific Committee on Twentieth Century Heritage [ISC20C]. (2017). *Approaches to the conservation of twentieth - century cultural heritage*. ICOMOS ISC20C. https://isc20c.icomos.org/wp-content/uploads/2022/03/MNDD_ENGLISH.pdf

- Kanagaratnam, A. (2014, July 24). *Chinese deco*. <https://www.shanghaiartdeco.net/chinese-deco/>
- Penang Town and Country Planning Department. (2022). *George Town world heritage site special area plan*. The Department.
- Robins, A. W. (2017). *New York art deco: A guide to Gotham's jazz age architecture*. State University of New York Press. <https://books.google.co.th/books?id=CXK6DgAAQBAJ>
- State Government of Penang. (2008). *Heritage management plan: Historic city of George Town*. Badan Warisan Heritage Services Sdn Bhd.
- Tan, Y. W. (2015). *Penang shophouses: A handbook of features and materials*. Tan Yeow Wooi Culture & Heritage Research Studio.
- Urban Redevelopment Authority [URA]. (2023, December). *Conservation guidelines*. <https://www.ura.gov.sg/Corporate/Guidelines/Conservation/Conservation-Guidelines>
- van Oers, R., & Haraguchi, S. (Comps. & Eds.). (2003, June 1). *Identification and documentation of modern heritage*. UNESCO World Heritage Centre.
- Vienna memorandum on world heritage and contemporary architecture – Managing the historic urban landscape and decision 29 COM 5D*. (2005, September 20). UNESCO.
- Wakeman, R. (2019). Shanghai and New York: Mid-century urban avant-gardes. *Built Heritage*, 3, 49–61. <https://doi.org/10.1186/BF03545743>